

Biografistyka Pedagogiczna
Rok 10 (2025) nr 1
ISSN 2543-6112; e-ISSN 2543-7399
DOI: 10.36578/BP.2025.10.20

Władysława Szulakiewicz*

Pedagogika dla katechetów

Idee księdza Teofila Karola Łękawskiego (1834–1923)

Pedagogy for Catechists

The Ideas of Father Teofil Karol Łękawski (1834–1923)

Abstract: The aim of the article is to show the activities and views of Fr. Teofil Łękawski on the importance of pedagogical knowledge in the training of catechists. Fr. Łękawski was a catechist, educator, director of a teachers' seminary and a seminary. In the reflections presented, issues are presented concerning: the activities of Fr. Łękawski, his views on the essence of catechesis and its relationship with other disciplines, and his conception of the pedagogical knowledge necessary for the training of catechists. The presentation of the topic undertaken is important in that Fr. Łękawski refers not only to the pedagogical knowledge of the time in demonstrating the relationship between pedagogical knowledge and catechetics, but also to his own extensive experience and long-standing pedagogical practice.

Keywords: catechist, catechetics, pedagogical knowledge, teaching of religion, Fr. Teofil Łękawski.

* Władysława Szulakiewicz (ORCID: 0000-0001-8614-2955) – prof. dr hab., Uniwersytet Ignatianum w Krakowie, kontakt: wladyslawa.szulakiewicz@ignatianum.edu.pl.

„Katecheta musi być w każdej szkole nauczycielem przedmiotu i to dobrym nauczycielem. Religia jest przedmiotem ważnym, ale wcale niełatwym: nauczanie tego przedmiotu stawia przed kapłanem duże i poważne wymagania. Katecheta – nauczyciel musi posiadać solidne wykształcenie ogólne, teologiczne i pedagogiczne...”

Adam Gerstmann¹

Wstęp

Książę Teofil Łękowski należy do grona tych Polaków, którzy w najtrudniejszych czasach, bo w latach zaborów, wykazali się niezwykle zaangażowaniem w dzieło kształcenia pedagogicznego zarówno osób świeckich, jak i duchownych. Był nie tylko wykładowcą przedmiotów pedagogicznych, ale także pełnił funkcję dyrektora Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego (SNŻ) w Przemyślu oraz Seminarium Duchownego w tym mieście. Pracował również jako katecheta w gimnazjum. W literaturze przedmiotu zaliczany jest do grona polskich katechetyków², zasłużonych pedagogów i duchownych, działaczy patriotycznych w czasach niewoli. Ślady tych aktywności znajdujemy w jego biografii. Celem artykułu jest ukazanie istoty jego poglądów na zakres i znaczenie wiedzy pedagogicznej w kształceniu i działalności katechetów. Artykuł składa się z trzech części, które kolejno zostały poświęcone takim zagadnieniom jak: 1) działalność ks. Teofila Łękowskiego – uwagi do biografii, 2) istota katechezy i jej związki z innymi dyscyplinami, 3) pedagogika dla katechetów – zakres wiedzy pedagogicznej w kształceniu katechetów. W celu przedstawienia tak sformułowanych zagadnień składających się na temat główny artykułu wykorzystano przede wszystkim źródła drukowane odnoszące się do jego biografii i edukacji w Galicji oraz prace (wykłady) autorstwa ks. Łękowskiego ukazujące związek wiedzy pedagogicznej z katechetyką.

- 1 A. Gerstmann, *Duszpasterstwo w szkole*, Lwów 1929, s. 3, odb. z pracy pt. *tenże, Sprawy duszpasterskie*, Lwów 1929. Tekst ten jest wykładem na Kursie Duszpasterskim we Lwowie w 1929 r.
- 2 M. Panecka, *Łękowski Teofil Karol (1834–1923)*, w: *Słownik katechetyków polskich XX wieku*, red. R. Czekalski i in., Warszawa 2003, s. 136–137.

Artykuł nie wyczerpuje całości tematyki dotyczącej poglądów pedagogicznych ks. Łękawskiego, jest jedynie wprowadzeniem do podjętego tematu, wskazującym na potrzebę dalszych badań.

Działalność księdza Teofila Karola Łękawski – uwagi do biografii

Ksiądz Teofil Karol Łękawski pochodził z rodziny mieszczańskiej zamieszkałej w Przemyślu. Urodził się 8 lutego 1834 r.³ Tu odebrał wykształcenie na poziomie szkoły elementarnej i gimnazjum. Studia teologiczne także odbył w rodzinnym Przemyślu. W dniu 1 czerwca 1857 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W swojej aktywności łączył działalność duszpasterską z pedagogiczną, ucząc w wymienionych na wstępie instytucjach edukacyjnych⁴. Krótko pracował

- 3 Dane biograficzne podają, odwołując się m.in. do: *Jednodniówka z okazji zjazdu uczennic i nauczycieli Państwowego i Prywatnego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemyślu*, Przemyśl 1936; *Związek Zakładów Teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. Pamiętnik Drugiego Zjazdu odbytego w Lublinie 3.VII-5.VII 1923 roku*, Włocławek 1924; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*, red. Z. Zagórowski, Warszawa-Lwów 1924; *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Wyższego Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1908*, Drohobycz 1908; *Sprawozdanie Wydziału Stowarzyszenia Opieki nad Młodzieżą w Przemyślu*, Przemyśl 1919; *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim za rok 1891–1910*, Lwów 1891–1910; J. Fałat, *Dzieje Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemyślu od 1871–1897*, w: *Sprawozdanie c.k. Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemyślu*, Lwów 1897, s. 3–46; R. Józwik, *Ksiądz Teofil Łękawski (1834–1923)*, „Nasz Przemyśl”, 5 (2008) s. 9; B. Kumor, *Łękawski Teofil*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1982, t. 2, s. 567–568; S. Momidłowski, *Śp. Ksiądz Teofil Łękawski*, w: *Związek Zakładów Teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. Pamiętnik Drugiego Zjazdu odbytego w Lublinie 3.VII-5.VII 1923 roku*, Włocławek 1924, s. 177–182; M. Panecka, *Łękawski Teofil Karol (1834–1923)*, w: *Słownik katechetów polskich XX wieku*, s. 136–137; W. Sarna, *Ks. Teofil Łękawski*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu”, 4 (1923) s. 140–144; J. Szczepanik, *Kształcenie i formacja katechetów Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1918–1939*, Kraków 1999, s. 248–249; T. Śliwa, *Łękawski Teofil Karol (1834–1923)*, w: *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski południowo-wschodniej*, red. A. Messner, K. Szmyd, Rzeszów 2011, s. 253.
- 4 W artykule skupiam się przede wszystkim na działalności pedagogicznej ks. Łękawskiego i pełnionych w związku z tym funkcjach, pomijam omówienie jego aktywności duszpasterskiej.

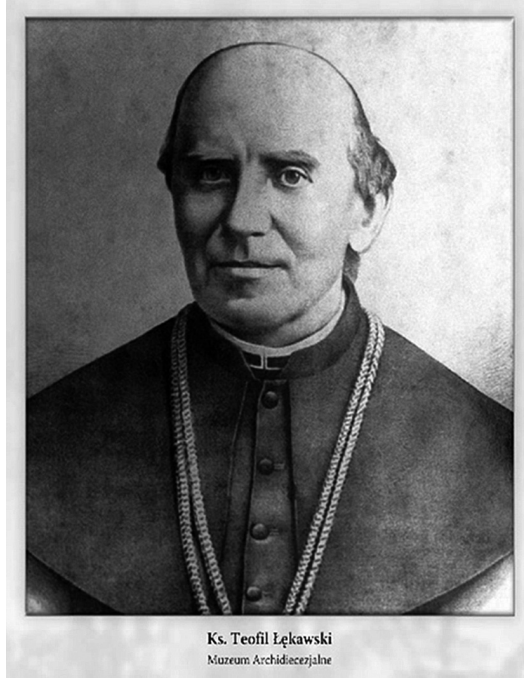
jako wikariusz w parafiach Strzyżów i Dobrzechów⁵. Jego działalność nauczycielska rozpoczęła się w 1858 r. w gimnazjum w Drohobyczu⁶. Był to czas, w którym dyrektorem tegoż gimnazjum był Bronisław Trzaskowski, pedagog znany z patriotycznej działalności⁷. Ks. Łękawski został zaliczony, obok Trzaskowskiego, do grona nauczycieli tegoż gimnazjum, uczących i wychowujących w duchu patriotyzmu i miłości do Ojczyzny, co było źle oceniane przez władze zaborcze. Trzaskowski został usunięty ze stanowiska dyrektora, represje dotknęły także ks. Łękawskiego⁸. Jak podaje ks. Jan Szczepanik, jedną z przyczyn jego przeniesienia do Leżajska było m.in. wygłoszenie kazania pt. *O miłości Ojczyzny*. Poddano go również dozorowi policyjnemu⁹. Leżajsk stał się więc kolejnym miejscem jego pobytu po Dobrzechowie. Tu pełnił obowiązki duszpasterskie i nauczał w szkole¹⁰. Opuścił to miasto w 1866 r., gdy został przeniesiony do Przemyśla. Warto zaznaczyć, że podczas pobytu w Leżajsku zjednał sobie jego mieszkańców, którzy nadali mu honorowe obywatelstwo, w dyplomie napisano: „[...] był wzorem prawdziwie chrześcijańskiego żywota, żywym przykładem wszelkich cnót i działwę prowadził po drodze mądrości i miłości Bożej w sposób ewangelicznego pasterza”¹¹. Od tego momentu, tj. 1866 r. Przemyśl był miejscem jego wielorakiej aktywności aż do śmierci. Tu sprawował

- 5 Znani księży wikariusze parafii w Dobrzechowie, <http://www.dobrzechow.parafia.info.pl/?p=main&what=83>, dostęp: 20.10.2024.
- 6 Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Wyższego Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1908, Drohobycz 1908.
- 7 Bronisław Trzaskowski (1824–1906) – językoznawca, pedagog, nauczyciel gimnazjalny i dyrektor gimnazjum w Tarnowie. Jest prapradziadkiem obecnego prezydenta Warszawy Rafała Trzaskowskiego. Więcej na temat B. Trzaskowskiego: *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Wyższego Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1908*, Drohobycz 1908, s. 179.
- 18 *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Wyższego Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1908*, s. 58.
- 9 J. Szczepanik, *Kształcenie i formacja katechetów Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*, s. 248.
- 10 Ks. Łękawski otrzymał honorowe obywatelstwo miasta Leżańska, mimo że był pod nadzorem policyjnym, nadal prowadził działalność patriotyczną i społeczną, tym zjednał sobie społeczeństwo tego miasta; *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim za rok 1891–1910*, Lwów 1901, s. 401.
- 11 Cytuję za: S. Momidłowski, *Śp. Ksiądz Teofil Łękawski*, s. 179.

różne funkcje nie tylko w Kościele¹², ale i w instytucjach edukacyjnych. Był kierownikiem szkoły żeńskiej, katechetą oraz kierował kursami pedagogicznymi w Przemyślu¹³.

**Fotografia 1. Portret
ks. Teofila Łękawskiego**

Źródło: S. Stępień, *Powstańcy styczniowi w Przemyślu i okolicach*, <http://www.pwin.pl/Organizacja/dokumenty/katalog1863a.pdf>, dostęp 29.12.2024.

Po utworzeniu w zaborze austriackim seminariów nauczycielskich objął stanowisko dyrektora Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemyślu¹⁴. Według ustaleń Andrzeja Meissnera, znawcy problematyki seminariów

- 12 T. Śliwa, Łękawski Teofil Karol (1834–1923), w: *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski południowo-wschodniej*, red. A. Messner, K. Szmyd, Rzeszów 2011, s. 253.
- 13 R. Józwiak, *Ksiądz Teofil Łękawski (1834–1923)*, s. 9. Wówczas, jak podaje Józwiak, prowadził wykłady z literatury polskiej.
- 14 J. Fałat, *Dzieje Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemyślu od 1871–1897*, s. 3–46. Panuje błędne przekonanie, że ks. Łękawski powołał do życia SNŻ w Przemyślu. Seminarium zostało powołane przez ówczesne władze oświatowe, a ks. Łękawski

nauczycielskich w Galicji, był on najmłodszym dyrektorem w gronie ówczesnych 58 dyrektorów państwowych seminariów nauczycielskich w Galicji. Obejmując to stanowisko, miał 37 lat. Meissner zaliczył omawianego duchownego do zasłużonych dyrektorów tej placówki kształcenia pedagogicznego młodzieży żeńskiej¹⁵. Jemu ta instytucja zawdzięcza przygotowanie podstaw organizacyjnych i naukowych. Ponadto ks. Łękawskiemu należy oddać zasługi w tworzeniu zespołu nauczycielskiego seminarium przemyskiego, bo jak podkreśla się w źródłach, wpływał on na atmosferę panującą w tej instytucji pedagogicznej. Kompletowanie odpowiedniego zespołu nauczającego, na ile to wówczas było możliwe, i wytworzenie właściwej atmosfery pracy było niezwykle ważne dla przygotowania przyszłych nauczycieli, przede wszystkim w zakresie pedagogicznym¹⁶. Należy także pamiętać, że ze zdobywaniem wykształcenia pedagogicznego w ówczesnych seminariach żeńskich łączyły się, jak dzisiaj nazwalibyśmy, praktyki pedagogiczne w szkołach ćwiczeń oraz odpowiednie kursy, freblowskie, organizowane przy seminariach. Tak było też w przypadku przemyskiego SNŻ¹⁷.

Na uwagę zasługuje również to, że jako dyrektor SNŻ w sprawozdaniu złożonym w roku 1871/1872 do Rady Szkolnej Krajowej przedstawił ocenę koncepcji tych instytucji z uwzględnieniem kwestii organizacyjno-programowych¹⁸. Jako podstawowy zarzut (w odniesieniu do funkcjonujących już seminariów) w ich ocenie przedstawił wady programu nauczania, który jego zdaniem był przeładowany, a przez to niemożliwy do zrealizowania w zaplanowanym czasie, tj. w okre-

mianowany dyrektorem przemyskiego seminarium. Błędny zapis m.in.: „Tu też w r. 1871 założył Żeńskie Seminarium Nauczycielskie”, M. Panecka, *Łękawski Teofil Karol (1834–1923)*, w: *Słownik katechetyków polskich XX wieku*, s. 136.

- 15 A. Meissner, *Spór o dusze polskiego nauczyciela. Społeczeństwo galicyjskie wobec problemów kształcenia nauczycieli*, Rzeszów 1999, s. 96, 107–108, 110, 328.
- 16 Więcej na ten temat: W. Szulakiewicz, *Kształcenie pedagogiczne w seminariach nauczycielskich Krakowa okresu autonomii galicyjskiej*, „*Studia Paedagogica Ignatiana*”, 19 (2016) nr 3, s. 143–162, DOI: 10.12775/SPI.2016.3.007.
- 17 Zygmunt Zagórowski podaje, że na kursie freblowskim było uczennic 34, w szkole ćwiczeń 105 uczennic, w ogródku dziecięcym 30; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*, red. Z. Zagórowski, Warszawa-Lwów 1924, s. 385.
- 18 A. Meissner, *Spór o dusze polskiego nauczyciela*, s. 36.

się trzyletniej nauki¹⁹. W związku z tym zaproponował zmniejszenie liczby godzin tygodniowo. Swoją projekt argumentował psychologicznymi przesłankami nauki szkolnej. Oznaczało to, że dbał on o kształcenie przyszłych nauczycielek od samego początku funkcjonowania seminariów nauczycielskich.

Jako doświadczony pedagog, ks. Łękawski był także zastępcą dyrektora Komisji Egzaminacyjnej dla Nauczycieli i Nauczycielek Szkół Ludowych²⁰. Należał do Rady Szkolnej Powiatowej i Okręgowej. Był także egzaminatorem podczas egzaminów specjalnych w dziedzinie nauki religii. W przemyskim Seminarium Duchownym pełnił funkcję dyrektora Zakładu Teologicznego²¹. Jako wicerektor, a później rektor Seminarium Duchownego (od 1895 r.) dbał o wszechstronne wykształcenie przyszłych duchownych i troszczył się o ich kształcenie w zakresie przygotowania do nauczania religii, wykładał pedagogikę i katechetykę oraz metodykę. Te ostatnie dwa przedmioty nauczał do roku 1923, czyli do śmierci. Ponadto powołał Sodalicję Mariańską dla kleryków, a w budynku Seminarium zorganizował izbę pamięci, jako swoiste muzeum²².

W swej niezwyklej aktywności, będąc zarówno dyrektorem Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego²³, jak i Seminarium Duchownego²⁴ zabiegał o utworzenie jak najlepszego zaplecza naukowego tych instytucji, w tym przede wszystkim gromadził zbiory biblioteczne. Siostra Elżbieta Ślemp, pisząc o historii biblioteki Seminarium Duchownego w Przemyślu, ustaliła, że „Ks. rektor Teofil Łękawski zorganizował odrębny księgozbiór służący wykładowcom, z pieczętą: Proprietas Collegii Professorum s. Theologiae r. l. Premisliae”²⁵.

- 19 Do 1874 r. program nauczania był zrealizowany w ciągu trzech lat. Później dodano czwarty rok.
- 20 Przykładowy skład tej komisji, w której był ks. Łękawski, patrz: *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim za rok 1891–1910*, Lwów 1901, s. 474, dyrektorem zaś był ks. Józef Fałat.
- 21 *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim za rok 1891–1910*, Lwów 1902, s. 505.
- 22 R. Józwiak, *Ksiądz Teofil Łękawski (1834–1923)*, s. 9.
- 23 J. Fałat, *Dzieje Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemyślu od 1871–1897*, s. 3–46.
- 24 W Seminarium Duchownym prowadził wykłady z zakresu katechetyki i metodyki.
- 25 E. Ślemp, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 20–21 (2005) s. 92.

Księgozbiór zawierał najważniejsze publikacje nie tylko polskie, ale i zagraniczne, odwołując się do określenia kronikarza Seminarium, były to „dzieła światowe”, Zbiory były nieustannie wzbogacane Jak napisała E. Ślemp:

Z rokiem 1915 łączy się znaczne powiększenie biblioteki, bowiem w październiku tego roku rektor, ks. Teofil Łękawski ofiarował swoje zbiory dla biblioteki seminaryjnej. Znalazło się tam wiele cennych pozycji, a zwłaszcza, [...] nowych. Główny zrąb tej biblioteki stanowiło 6 228 dzieł w 10 627 tomach. Prócz tego była osobna biblioteka katechetyczna, przeznaczona dla katechetów wyjeżdżających nauczać na wioski oraz dla alumnów kursu IV „pastoralistów”, przygotowujących się bezpośrednio do katechezy. Składały się na nią: podręczniki, katechizmy, dzieła biblijne, historyczne, egzorty, obrazy biblijne, mapy i inne pomoce²⁶.

Dodać też trzeba, że książki podarowane przez ks. Łękawskiego, które można określić jako prywatne zbiory duchownego, mieściły się w 25 szafach²⁷.

Bogata jest lista towarzystw, organizacji opiekuńczych wychowawczych i naukowych, w których działał ks. Łękawski, wspierając je jako członek lub osoba sprawująca nad nimi opiekę. Był więc członkiem-założycielem Stowarzyszenia Opieki nad Młodzieżą w Przemyślu²⁸. W 1868 r. wraz z księżną Jadwigą Sapieżyną z Krasiczyna założył Towarzystwo św. Wincentego a Paulo, któremu przewodniczył aż 42 lata. W *Szematyzmie Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim* odnotowano: „Celem tego Towarzystwa było wspieranie i pielęgnowanie biednych i chorych, wywieranie wpływu w niższych warstwach społecznych na moralność, pracowitość”²⁹. Był również przełożonym założonej w 1869 r. ochronki św. Jadwigi w Przemyślu, której zadaniem było: „pielęgnowanie małych dzieci do lat 7 ubogich rodziców bez różnicy wyznania”³⁰. Nadzór nad ochronką sprawowały Siostry Felicjanki. Był także członkiem Komitetu Ochronki dla Dzieci Funkcjonariuszy c.k. Kolei Państwo-

26 Tamże, s. 93.

27 Tamże, s. 94.

28 *Sprawozdanie Wydziału Stowarzyszenia Opieki nad Młodzieżą w Przemyślu*, Przemyśl 1919, s. 6.

29 M.in.: *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii* [...] 1902, Lwów 1902, s. 913.

30 Tamże: 1891, s. 697; 1900, s. 799; 1901, s. 798–799.

wych w Przemyślu³¹. Był też członkiem Towarzystwa Naukowego Przemyskiego³², Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie³³ oraz w Stowarzyszenia Rękodzielników Gwiazda w Przemyślu.

Warto wspomnieć, że ks. Łękawski oddany był też działalności patriotycznej i społecznej, należał do grona osób współpracujących z uczestnikami powstania styczniowego, był przedstawicielem (emisariuszem) Rządu Narodowego³⁴.

Za swą niezwykłą aktywność był odznaczany zarówno przez władze świeckie, jak i kościelne. Gdy ustępował z funkcji dyrektora SNŻ, otrzymał Order Komandorii Cesarza Franciszka Józefa³⁵, natomiast władze kościelne w 1877 r. nadały mu tytuł honorowego członka kapituły katedralnej i odznaczyły go Krzyżem Pro Ecclesia et Pontifice³⁶.

W źródłach odnajdujemy informacje, że ks. T. Łękawski znakomicie łączył działalność nauczycielską, duszpasterską i społeczną. Miał ogromne zasługi w kształceniu i wychowaniu (formowaniu) zarówno duchownych, przygotowując ich do działalności katechetycznej, jak i świeckich nauczycielek szkół ludowych.

W pamięci uczniów zapisał się jako znakomity nauczyciel, co zostało udokumentowane w literaturze wspomnieniowej publikowanej przez zarówno absolwentki SNŻ w Przemyślu, jak i Seminarium Duchownego. W 1936 r., a więc wiele lat po śmierci duchownego, wspominając jego aktywność w SNŻ, napisano:

ks. Łękawski był znakomitym wychowawcą i opiekunem pierwszych szeregów nauczycielskich, pozyskał sobie [...] gorące przywiązanie młodzieży, która stanąwszy na placówkach szła w jego ślady [...] Ktokolwiek zetknął

- 31 *Sprawozdanie z czynności Komitetu Ochronki dla Dzieci Funkcjonariuszy c.k. Kolei Państwowych w Przemyślu*, Przemyśl 1913, s.10.
- 32 *Siedemdziesiąt lat Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu, 1909–1979*, Przemyśl 1979, s. 274.
- 33 *Sprawozdanie Dyrekcji Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie z czynności w roku 1875/76*, Kraków 1876, s. 41.
- 34 J. Szczepanik, *Kształcenie i formacja katechetów Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*, s. 248.
- 35 „Echo Przemyskie”, 3 (1898) nr 97, s. 1. Warto nadmienić, że taki order otrzymali m.in.: Jan Matejko, Stanisław Starzyński, Kazimierz Twardowski, Wincenty Zakrzewski, Fryderyk Zoll (młodszy) i in.
- 36 Podaje za S. Momidłowski, *śp. Ksiądz Teofil Łękawski*, s. 177.

się z tym człowiekiem, nawet w stosunkach towarzyskich każdy stwierdzał z łatwością, że ma do czynienia z urodzonym pedagogiem, w najlepszym tego słowa rozumieniu. Wywierał wpływ na swe otoczenie pogodnym, szlachetnym obliczem i dziwnie łagodnym w brzmieniu głosem, lecz mocnym w treści słowem. W pracy własnej i przyszłej pracy nauczycielskiej swych wychowanek widział misję narodową i wierzył niezachwianie w jej zwycięstwo jakkolwiek trud życia upływał mu w latach niewoli, nie wróżących rychłego wyzwolenia [...] Rozwojem [...] Zakładu zajmował się żywo zawsze, nawet w sędziwej starości. Duchem zawsze młody poznawał i badał nowe metody nauczania stosowane w kraju i zagranicą. Przy każdej okazji pytał o pracę i nastroje młodzieży, dzielił jej troski, promieniał radością na wieść o pomyślnych wynikach jej dążeń³⁷.

Nie inną ocenę uzyskał jako prorektor i rektor oraz wykładowca Seminarium Duchownego. Jeden z jego uczniów napisał:

Każdy grosz jaki ma wkłada w Seminarium, gromadzi bibliotekę i pozostawia ją Zakładowi (Seminarium – W.Sz.), dba o piękny ogród, rozrywki dla alumnów. Zakłada dla nich Sodalicję Mariańską, by w niej mieli szkołę jak potem Sodalicję prowadzić. Jako profesor był prawdziwym mistrzem, przedmiot swój znał na wskroś... przed jego okiem nie uszła nawet najmniejsza rzecz z jego dziedziny- ogłoszona i w kraju i za granicą, żeby nie znał, bo wszystko chciał wyzyskać w swym przedmiocie, co myśl ludzka przyniosła³⁸.

Dodać trzeba, że bardzo interesował się sprawami Związku Zakładów Teologicznych w Polsce, na posiedzeniach którego podejmowano kwestie katechetyki, czytał sprawozdania ze zjazdów³⁹ i polecał lekturę tekstów na ten temat.

Jak napisano wcześniej, pozostał w pamięci swoich wychowanków jako znakomity nauczyciel, opiekun i wychowawca. Nie dziwi więc fakt, że jego uczennice,

37 *Jednodniówka z okazji zjazdu uczennic i nauczycieli*, s. 3.

38 S. Momidłowski, *śp. Ksiądz Teofil Łękański*, s. 180.

39 Więcej na ten temat: K. Skoczylas, *Problematyka pedagogiczna elementem doskonalenia wykładowców teologii w Polsce w latach 1918–1939*, „Collectanea Theologica”, 89 (2019) nr 1, s. 115–138, DOI: 10.21697/ct.2019.89.1.08.

absolwentki SNŻ, opublikowały broszurkę pt. *Najważniejsze momenty z życia śp. księdza Teofila Łękawskiego*⁴⁰, zawierającą jeden z wykładów ks. Łękawskiego, a dochód z jej sprzedaży miał być przeznaczony na budowę statuy N. M. Panny jako wotum za uratowanie Przemysła od zniszczenia w czasie pierwszej wojny światowej⁴¹. Był to pomysł wysunięty przez ks. Łękawskiego jeszcze za życia, dlatego jego realizację uznano za przejaw wdzięczności wobec niego, twierdząc, że statuetka będzie żywym pomnikiem dla uczczenia duchownego.

Ksiądz Łękawski zmarł 29 czerwca 1923 r., a 2 lipca został pochowany we wspólnym grobowcu kanoników przemyskich na cmentarzu przy ulicy Słowackiego w Przemysłu.

Istota katechezy i jej związki z innymi dyscyplinami

Poglądy ks. Łękawskiego na temat zakresu i znaczenia wiedzy pedagogicznej w kształceniu nauczycieli religii i w działalności katechetycznej może odtworzyć, analizując jego opublikowane w 1893 r. wykłady *Katechetyka i pedagogika* oraz ich wydanie obszerniejsze z r. 1903⁴², a także opracowanie *Przewodnik dla katechetów*⁴³. Pracę pt. *Katechetyka i pedagogika* ks. Piotr Poręba, znawca dziejów katechetyki, zalicza do podręczników katechetyki⁴⁴. Ważnym był także głos ks. Łękawskiego na temat środków nauczania niezbędnych w nauczaniu religii. Poglądy na ten temat zawarł w artykule publikowanym na łamach „Miesięcznika Katechetycznego i Wychowawczego”⁴⁵. W publikacjach tych

40 Publikacja ukazała się w 1924 r.

41 Informacja na ten temat „Kronika Diecezji Przemyskiej”, 24 (1924) nr 3/4, s. 49–50.

42 T. Łękawski, *Katechetyka i pedagogika*, Przemysł 1893; tenże, *Katechetyka i pedagogika*, Przemysł 1903; tenże, *Odczyt o środkach naukowych, przydatnych przy udzielaniu nauki religii*, „Miesięcznik Katechetycznych i Wychowawczy”, 2 (1912) nr 1, s. 13–22, 59 i 123. Dwie pierwsze prace dostępne są dostępne w Federacji Bibliotek cyfrowych.

43 T. Łękawski, *Przewodnik dla katechetów*, t. 1–3, Przemysł 1914–1916.

44 P. Poręba, *Dzieje katechetyki*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, red. M. Rechowicz, t. 3: *Wiek XIX i XX*, cz. 2, Lublin 1977, s. 178.

45 T. Łękawski, *Odczyt o środkach naukowych, przydatnych przy udzielaniu nauki religii*, s. 13–22, 59 i 123. Był to odczyt wygłoszony w roku 1911 na posiedzeniu Związku Katechetów.

przedstawiał poglądy na temat katechetyki i jej związków z innymi dyscyplinami. Z definicji i treści pojęcia „katechetyka” wyprowadził, i uzasadnił, konieczność zdobywania określonego zakresu wiedzy pedagogicznej, niezbędnej katechetom. Bo, trzeba podkreślić, że we wszystkich wymienionych pracach ks. Łękawskiego znajdziemy informację na temat tego, co stanowi istotę katechetyki i jaki jest jej zakres treściowy, co powinno być przekazywane w kształceniu nauczycieli religii. Odwołajmy się do definicji zawartej w *Przewodniku dla katechetów*, w którym duchowny w skrótowy sposób wyjaśnia, czym jest katechetyka. Według niego „Katechetyka jest umiejętnością systematycznie ułożoną, która podaje prawidła czerpane z doświadczenia i rozumu, a którymi kierować się powinien katecheta w udzielaniu młodzieży nauki religii i prowadzeniu jej do Boga. Wskazuje katechecie drogę, którą ma postępować, aby młodzież przejęła wiarą, w prawdziwość religii Chrystusowej, wiarę tę stwierdzała całym swym życiem, przywiązaniem do Kościoła św., przystępowaniem do sakramentów św., zachowaniem przykazań bożych”⁴⁶. W rozważaniach wstępnych na temat katechetyki wskazywał też, jakie inne nauki są dla niej ważne. W jego opinii są to nauki teologiczne i pedagogiczne oraz psychologia i logika⁴⁷. Uznając, że katechetyka pozostaje w związku z tymi ostatnimi trzema dyscyplinami i czerpie z nich korzyści, uzasadniał tak ową łączność: „Z pedagogiką, z której czerpie nauki o celach wychowania, środkach, zasadach i metodach prowadzenia młodzieży. Z logiką i psychologią, bo zasady metodyczne katechizowania oparte są na prawach logicznych i psychologicznych”⁴⁸. Podawał też najważniejszą literaturę i źródła dla katechetyki, wskazując na niezbędne z merytorycznego punktu widzenia publikacje, w tym m.in.: podręczniki i czasopisma. Znamienne jest to, że określał zadania, które powinny być realizowane w pracy katechety. Ich istotę ujmował jako władzę pasterską katechetów, której zadaniem miało być prowadzenie młodzieży. W tej kwestii pisał tak: „Katecheta jako duszpasterz młodzieży ma zatem: 1. Prowadzić młodzież do Boga jako celu ostatecznego, 2. Prowadzić według ideału, którym jest

46 T. Łękawski, *Przewodnik dla katechetów*, t. 1, Przemyśl 1914, s. 5.

47 W zakresie nauk teologicznych wymienia: teologię moralną, dogmatykę i liturgikę ze studium biblijnym i historią Kościoła; tamże, s. 8–9.

48 Tamże, s. 9.

Chrystus Pan, 3. Prowadzić z uwzględnieniem indywidualności młodzieży, 4. Prowadzić (W. Sz.) używając środków nadnaturalnych i naturalnych, 5. Prowadzić, kierując się zasadami, które podaje religia i doświadczenie⁴⁹. Jak wynika z tych słów, taki zakres zadań jest jego zdaniem istotą katechezy udzielanej dzieciom i młodzieży.

Ksiądz Łękawski zarysował także z wielkim znanstwem profil katechety, dając wykładnię, co stanowi istotę, jeśli można tak określić, zawodu katechety, nazywając jednoznacznie katechetę nauczycielem przedmiotu w szkole. Zagadnie obszaru pedeutologii w myśli ks. Łękawskiego zostanie przedstawione, poniżej, tj. w rozważaniach na temat zakresu wiedzy pedagogicznej dla katechetów.

Pedagogika dla katechetów – zakres wiedzy pedagogicznej w kształceniu katechetów

Zagadnienie zakresu wiedzy pedagogicznej niezbędne w kształceniu nauczycieli religii, zaprezentowane przez ks. Łękawskiego, można ukazać, odwołując się do wspomnianych wcześniej opracowań: *Katechetyka i pedagogika* oraz *Przewodnik dla katechetów*⁵⁰. W wymienionych pracach możemy odczytać, na jakie problemy pedagogiczne i zarazem ważne dla wykształcenia katechetów zwracał uwagę w swoich wykładach skierowanych do przyszłych nauczycieli religii. Przy czym zaznaczę, że wskazując na prezentowane przez duchownego zagadnienia pedagogiczne, będę posługiwała się kryterium prezentacji problemów wchodzących w zakres konkretnych subdyscyplin pedagogicznych, obecnych w jego refleksji.

Wśród ważnych problemów omawianych przez ks. Łękawskiego były zagadnienia dotyczące teorii wychowania, w tym środków wychowania, które są treścią metod wychowania. Poruszał też kwestię metod wychowania oraz ważnych zasad, którymi powinien się kierować katecheta, aby realizować podczas nauczania religii proces wychowania. Zwracając się do przyszłych nauczycieli religii, namawiał/zalecał, aby stosowali odpowiednie zasady wychowania

49 T. Łękawski, *Katechetyka i pedagogika*, Przemyśl 1903, s. 697–698.

50 Tenże, *Przewodnik dla katechetów*, t. 1–3.

Fotografia 1. Okładka książki
ks. Tadeusza Łękawskiego

i mówił: wychowuj: 1) religijnie, 2) naturalnie, 3) prawdziwie i szczerze, 4) harmonijnie, 5) rozsądnie, 6) postępowo i narodowo⁵¹. Traktując katechetę jako duszpasterza, który ma prowadzić swych wychowanków właściwą drogą, pisał o środkach wychowania. Dzielił je na dwie grupy, tj. środki nadnaturalne i naturalne⁵². Jedne jego zdaniem wpływają na rozum, inne zaś na wolę, nadając jej kierunek rozwoju. Do grupy tych pierwszych zaliczył: modlitwę, udział we mszy świętej i uroczystościach kościelnych oraz przyjmowanie sakramentów. Zalecał, aby dużą wagę przykładac do modlitwy i pieśni kościelnych. Stwierdzał, że w stosowaniu wszystkich tych środków katechetom przypada rola pierwszoplanowa, chociaż, jeśli chodzi o modlitwę, katecheci wspierani mogą być przez rodzinę.

51 T. Łękowski, *Katechetyka i pedagogika*, Przemyśl 1903, s. 751 i n.

52 Tamże, s. 720 i n.

Wiele miejsca poświęcił naturalnym środkom wychowania. Zaliczył do nich: przykład i pouczenie, lekturę, rozkaz i polecenie, radę i przestrożę, pozwolenie lub odmowę, kare i nagrodę⁵³. Dokonując wspomnianej klasyfikacji na środki mające wpływ na intelekt i kształtowanie woli, podawał konkretne ich egzemplifikacje. Do pierwszej grupy środków zaliczył: przykład, pouczenie i lekturę. W grupie drugiej wymienił: rozkaz, polegający na domaganiu się od młodzieży, by coś wykonała lub by też czegoś zaniechała, polecenie, czyli złagodzony rozkaz, radę, przestrożę, pozwolenie, odmowę oraz karę i nagrodę. Wszystkie wymienione środki wychowania omówił szczegółowo. Oto przykład ukazania – można powiedzieć – metodyki wychowania w kontekście rozkazu, tj. stwierdzenia, czym on jest i jak go stosować. Ks. Łękawski mówił tak: „Sztuka to wielka rozkazywać dobrze, dlatego trzeba się jej wyuczyć, poprzez poznanie przymiotów rozkazu”⁵⁴. I dalej w swych rozważaniach podawał, jaki powinien być rozkaz ze względu na treść i znaczenie wychowawcze. Duchowny podkreślał, że rozkaz musi być: 1) rozważny, 2) jasny i należyte określony, 3) sformułowany krótko i stanowczo, 4) wykonalny, 5) przedmiotowy, tj. wydany nie w interesie katechety lub wychowawcy, ale mający na celu dobro wychowanka, 6) konsekwentny, tj. zgodny z innymi rozkazami i przepisami, 7) nieodwołany, tj. taki, który raz wydany, nie będzie odwołany. Przekonywał też, że aby rozkazom odebrać surowość, trzeba je łagodzić powagą i miłością wychowawcy, który rozkazując, ma na celu przede wszystkim dobro wychowanka. Tego typu wyjaśnienia wypowiadał na temat wszystkich wymienionych wcześniej środków wychowania. Stwierdzić trzeba, że jego wykłady cechowała prostota i racjonalizm w ocenie i przedstawieniu znaczenia środków wychowania. Niech przykładem będzie jego teza na temat stosowania nagród w wychowaniu. Ujął to tak: „Nagród używa się tylko wtedy, gdy inne środki okazują się nieskutecznymi”⁵⁵. W jego opinii nie wolno nagradzać wychowanków za spełnianie obowiązków czy dobre zachowanie.

Ksiądz Łękawski omówił również reguły stosowania i podał definicję „metody wychowania”. „Metodą wychowania” nazwał: „Postępowanie wychowawcy ułożone według pewnego planu ze świadomością celu wychowawczego,

53 Tamże, s. 733–750.

54 Tamże, s. 739.

55 Tamże, s. 745.

u dzieci z uwzględnieniem środków i zasad jako też indywidualności wychowanka stanowi metodę wychowania”⁵⁶. Warto podkreślić, że zalecał systematyczność i planowość w pracy wychowawczej. W swych wykładach zwrócił także uwagę na konieczność poznania ucznia, aby odpowiednio dostosować metody nauczania i wychowania oraz odpowiednio dobierać środki wychowania uwzględniające metodę nauczania oraz indywidualność uczniów. Prezentował podczas swych wykładów treści, które zaliczylibyśmy dzisiaj, jako wchodzące w zakres psychologii rozwojowej i wychowawczej. Na przykład sporo miejsca poświęcił problemom, które dotyczyły znajomości psychologicznych (ale i pedagogicznych) podstaw w zakresie kształcenia emocji uczniów. Niezwykle ważną częścią jego poglądów z psychologii rozwojowej i wychowawczej były wykłady o istocie i kształceniu uczuć, w tym: uczuć moralnych, uczuć prawdy, uczuć estetycznych. Analizując jego poglądy na temat kształcenia uczuć, można uznać, że objaśniał on, jak należy realizować takie dziedziny wychowania, jak: wychowanie moralne, wychowanie estetyczne, wychowanie religijne.

Wiele miejsca poświęcił kwestiom nauczania, czyli zagadnieniom wchodzącym w zakres dydaktyki i metodyki nauczania, w tym oczywiście metodyki nauczania religii. Problem ten ze względu na rozległość jego przedstawienia w wykładach ks. Łękawskiego wymaga jednak oddzielnego omówienia, a w niniejszym tekście zostanie podany jedynie jego zakres ogólny. Należy podkreślić, że autor proponowane zalecenia z zakresu metodyki wyprowadził z dydaktyki ogólnej i teorii nauczania. Mówił o planach nauczania, przedmiotach nauczania, środkach dydaktycznych, toku lekcji i innych kwestiach dydaktycznych. Niektóre z nich omawiał szczegółowo. Przy czym sprawy dydaktyki szczegółowej interpretował w duchu herbartyzmu i fakt ten nie dziwi, gdyż nurt ten był powszechnie uznawany w Galicji⁵⁷. Zgodnie z jego podstawami nauczano w galicyjskich seminariach nauczycielskich, a jednym z dyrektorów tych instytucji był, jak powiedziano wcześniej, omawiany duchowny.

Inną subdyscypliną pedagogiczną reprezentowaną przez omawianego duchownego w nauczaniu była pedeutologia, katechetę traktował on jako

56 Tamże, s. 759.

57 Patrz: na ten temat m.in.: C. Majorek, *Herbartyzm i „nowe wychowanie” w polskiej myśli pedagogicznej w Galicji na przełomie XIX i XX wieku*, w: *Nauczyciele galicyjscy*, red. A. Meissner, Rzeszów 1996, s. 11–26.

nauczyciela⁵⁸. Dlatego mówił o przymiotach katechety (duszpasterza) i katechety nauczyciela⁵⁹. Mówiąc o tzw. władzy duszpasterskiej katechety, wypowiedział wiele znaczących zaleceń. Uważał, że zadania katechety-duszpasterza opisuje ze względu na obowiązki, które powinien spełniać i jako nauczyciel religii, i jako duchowny. Zaznaczał, że zadaniem katechety nie jest tylko przygotowanie do sakramentów komunii i spowiedzi. Ale konieczne jest szersze traktowanie tych obowiązków. Między innymi zadań katechetów upatrywał w zaznajomieniu uczniów z tym, czym jest chrześcijaństwo, jak funkcjonuje się Kościół, co oznacza bycie wierzącym. Nauczanie prawd dotyczących bycia członkiem Kościoła ma się odbywać między innymi w czasie przygotowania do komunii świętej. W tym zakresie w aktywności katechetycznej ważne staje się, według Łękawskiego, mówienie o porządku życia chrześcijańskiego, tj. porządku dnia, tygodnia, miesiąca i roku. Katecheta powinien mówić o znaczeniu roku kościelnego. Ale przede wszystkim powinien zacząć w młodzieży takie cechy jak: bogobojność, szacunek do starszych, zachowanie się wobec kolegów jako przejaw miłości bliźniego, prawdomówność, skromność, czystość i niewinność, zamiłowanie do pracy. Cnoty te należy rozwijać przez przykład własny, stosowne pouczenie, zachęcanie nagrodami, współpracę i zjednanie do tej pracy innych nauczycieli i dyrekcję szkoły.

Ksiądz Łękawski postrzegał katechetę jako nauczyciela, dlatego mówił o konieczności posiadania przez niego określonych cech i pewnych właściwości, ujawniających się w postępowaniu i pracy pedagogicznej. Formułował tym samym istotne idee pedeutologiczne mające znaczenie także w działalności osób, które nauczają religii. Pierwszym przymiotem powinno być powołanie do nauczania i – jak głosił – jest to zamiłowanie stanu nauczycielskiego, które ułatwi spełnianie powierzonych mu zadań i obowiązków.

Potrzeba zatem, twierdził, powołania do tego stanu, bo potrzeba się kierować wyższymi pobudkami, jak np., że się pracuje dla dobra społeczeństwa, że się wychowuje dzieci Boże. Brak powołania jest główną przyczyną dla czego nauczyciele nieraz nie odpowiadają swemu celowi...Tacy nie troszczą

58 Tamże, s. 450 i n.

59 T. Łękawski, *Katechetyka i pedagogika*, Przemysł 1893, s. 53- 62.

się wcale o to, aby młodzież odniosła z nauki korzyść, aby nauką i zasadami prawnymi się przejęła⁶⁰.

Inną kategorią przymiotów były cechy fizyczne nauczyciela i katechety, tu wskazywał na zdrowie, tj. zdrowy głos, wzrok i słuch. Socjalne przymioty pojmował zaś jako dobre obyczaje, jakich od każdego wykształconego człowieka się wymaga i których się oczekuje. Natomiast wśród cnót istotnych w zawodzie nauczyciela religii wymienił właściwości intelektu. Do najbardziej pożądanых zaliczył: dar rozumu i dar spostrzegawczy, takt pedagogiczny, wieczną i trwałą pamięć, miłość i uczucia dla młodzieży, biegłość w logicznym myśleniu i wysławianiu się, ogólne wykształcenie, aby miał powagę także wśród ludzi świeckich. Nie mniej ważne w jego opinii były przymioty religijno-moralne, a przede wszystkim żywa i głęboka wiara. To dzięki niej katecheta nie będzie udzielać nauki religii dla niej samej, ale dla dobra młodzieży. Ważne w zawodzie katechety są także: sumienność w sprawowaniu obowiązków, gorliwość polegająca na przygotowywaniu się do każdej lekcji, cierpliwość, miłość do młodzieży i roztropność. Mówiąc o miłości do młodzieży, podkreślał, że powinna ona obejmować wszystkich uczniów bez wyjątku. Natomiast cnotę cierpliwości nazywał najpotrzebniejszą w zawodzie katechety, bez niej, w jego ocenie, inne cnoty nie przyniosą korzyści. Wymienione zalety i cechy osobowości musi posiadać i zdobyć przyszły katecheta w odpowiednich instytucjach kształcących. Cnoty te powinien rozwijać także po ukończeniu kształcenia, ks. Łękawski zalecał samokształcenie się katechetów. A temu miałyby służyć: dokładne i sumienne przygotowywanie się do każdej lekcji, czytanie odpowiednich książek i udział w konferencjach nauczycielskich⁶¹.

Podsumowując, omówione tu w wielkim skrócie zagadnienie pedagogiki dla katechetów ukazuje, jaki profil kształcenia proponował ks. Łękawski. Powyższe rozważania potwierdzają fakt, jak dużą wagę przywiązywał do wiedzy pedagogicznej w programach kształcenia katechetów. W jego opinii miała ona służyć i pomagać nauczycielom religii nie tylko w zdobywaniu i przekazywaniu wiedzy, ale także w procesie wychowania.

60 Tamże, s. 54.

61 Tamże, s. 71–80.

Uwagi końcowe

Księdza Karola Teofila Łękawskiego można opisać następująco: duchowny, pedagog, działacz społeczny, patriota, którego pasją były: wychowanie i kształcenie młodzieży przygotowującej się do zawodu nauczycielskiego oraz edukacja osób pragnących w przyszłości zostać nauczycielami religii. Przeglądając różne źródła dokumentujące życie oświatowe, edukacyjne i religijne okresu autonomii galicyjskiej i pierwszych lat po odzyskaniu niepodległości, trudno nie odnaleźć w nich nazwiska ks. Teofila Łękawskiego. Jako nauczyciel niewątpliwie należał do tych wychowawców, którzy kształtowali elity polskich nauczycieli i katechetów⁶². Przyznając słuszność ustaleniom ks. Poręby, który twierdzi, że Galicja była ośrodkiem kształtowania polskiej katechetyki⁶³, na liście twórców katechetyki znajdujemy ks. Łękawskiego. Przemyskiego duchownego można zaliczyć do znaczących reprezentantów tego ruchu naukowego i edukacyjnego, w którym podkreślano znaczenie wiedzy pedagogicznej w kształceniu katechetów. Ruchu rozwijał się on bardzo dobrze m.in. w już okresie międzywojennym, o czym świadczą publikacje z zakresu katechetyki⁶⁴. Trzeba podkreślić, że osiągnięcia teoretyczne księdza w tym zakresie nie były tak znaczące jak innych przedstawicieli polskiej katechetyki w początkach XX wieku, a zwłaszcza przedstawicieli katechetyki już w okresie międzywojennym. Nie zostawił on znaczących prac teoretycznych, ale miał ogromne zasługi w dziele edukacji katechetów, dysponując ogromną wiedzą, jak potwierdzają to we wspomnieniach jego uczniowie oraz zachowane spisy wykładów z katechetyki i pedagogiki, które poddano analizie w niniejszym artykule. Te ostatnie są dowodem jego niezwyklej znajomości ówczesnej wiedzy pedagogicznej. Dawał w nich przyszłym nauczycielom religii solidne podstawy pedagogiczne z takich subdyscyplin pedagogicznych jak: teoria wychowania, dydaktyka, metodyka nauczania religii, pedeutologia oraz psychologia rozwojowa i wychowawcza. Tym samym swą działalnością pedagogiczną przyczynił się

62 Ch. Chrzęszcz, *Wychowawcy elit. Działalność katechetów galicyjskich szkół średnich w latach 1867–1918*, Przemysł 2019.

63 P. Poręba, *Dzieje katechetyki*, s. 128 i n.

64 Na ten temat: K. Skoczylas, *Problematyka pedagogiczna elementem doskonalenia wykładowców teologii*, s. 115–138.

do spełnienia postulatu głoszonego przez ks. Adama Gerstmana i przedstawionego na początku tekstu, że katecheta powinien posiadać solidne wykształcenie ogólne, teologiczne i pedagogiczne. I jeśli mówić o aktualności prezentowanych w artykule zagadnień, to zapewne tkwią one w postulatcie głoszonym i realizowanym w praktyce przez ks. Teofila Łękawskiego, że katecheci powinni posiadać rzetelne wykształcenie pedagogiczne. Współcześnie, w dobie dyskusji o nauczaniu religii w szkole i postulatcie o jej wykreśleniu z programów szkolnych, byłby to zapewne ważny argument za jej pozostawieniem w programach edukacji szkolnej młodzieży polskiej.

Streszczenie: Celem artykułu jest ukazanie działalności i poglądów ks. Teofila Łękawskiego na znaczenie wiedzy pedagogicznej w kształceniu katechetów. Ks. Łękawski był katechetą, pedagogiem, dyrektorem seminarium nauczycielskiego i seminarium duchownego. W prezentowanych rozważaniach przedstawiono zagadnienia dotyczące: działalności ks. T. Łękawskiego, jego poglądów na istotę katechezy i jej związek z innymi dyscyplinami oraz jego koncepcji wiedzy pedagogicznej niezbędnej w kształceniu katechetów. Przedstawienie podjętego tematu jest o tyle ważne, że ks. Łękawski, ukazując związek wiedzy pedagogicznej z katechetyką, odwołuje się nie tylko do ówczesnej wiedzy pedagogicznej, ale i bogatego własnego doświadczenia i długoletniej praktyki pedagogicznej.

Słowa kluczowe: katecheta, katechetyka, wiedza pedagogiczna, nauczanie religii, ks. Teofil Łękawski.

Bibliografia

Źródła drukowane

- Jednodniówka z okazji zjazdu uczennic i nauczycieli Państwowego i Prywatnego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemyślu, Przemyśl 1936.*
- Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych, red. Z. Zagórowski, Warszawa-Lwów 1924.*
- Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Wyższego Gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1908, Drohobycz 1908.*
- Sprawozdanie Dyrekcji Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie z czynności w roku 1875/76, Kraków 1876*

Sprawozdanie Wydziału Stowarzyszenia Opieki nad Młodzieżą w Przemysłu, Przemysł 1919.

Sprawozdanie z czynności Komitetu Ochronki dla Dzieci Funkcjonariuszy c.k. Kolei Państwowych w Przemysłu, Przemysł 1913.

Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim za rok 1891–1910, Lwów 1891–1910.

Związek Zakładów Teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. Pamiętnik Drugiego Zjazdu odbytego w Lublinie 3.VII–5.VII 1923 roku, nr 2, Włocławek 1924.

Opracowania

Chrzęszcz Cz., *Wychowawcy elit. Działalność katechetów galicyjskich szkół średnich w latach 1867–1918*, Przemysł 2019.

„Echo Przemyskie”, 3 (1898) nr 97, s. 1.

Gerstmann A., *Duszpasterstwo w szkole*, Lwów 1929.

Jóźwik R., *Ksiądz Teofil Łękawski (1834–1923)*, „Nasz Przemysł”, 5 (2008) s. 9.

Fałat J., *Dzieje Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemysłu od 1871–1897*, w: *Sprawozdanie c.k. Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Przemysłu*, Lwów 1897, s. 223–282.

„Kronika Diecezji Przemyskiej”, 23 (1923) z. 5–9, s. 97–103; 24 (1924) nr 3/4, s. 49–50.

Kumor B., *Łękawski Teofil*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, Warszawa 1982, t. 2, s. 567–568.

Łękawski T., *Katechetyka i pedagogika*, Przemysł 1893.

Łękawski T., *Katechetyka i pedagogika*, Przemysł 1903.

Łękawski T., *Odczyt o środkach naukowych, przydatnych przy udzielaniu nauki religii*, „Miesięcznik Katechetycznych i Wychowawczy”, 2 (1912) nr 1, s. 13–22, 59 i 123.

Łękawski T., *Przewodnik dla katechetów*, t. 1–3, Przemysł 1914–1916.

Meissner A., *Spór o dusze polskiego nauczyciela. Społeczeństwo galicyjskie wobec problemów kształcenia nauczycieli*, Rzeszów 1999.

Majorek C., *Herbartyzm i „nowe wychowanie” w polskiej myśli pedagogicznej w Galicji na przełomie XIX i XX wieku*, w: *Nauczyciele galicyjscy*, red. A. Meissnera, Rzeszów 1996, s. 11–26.

Momidłowski S., *Śp. Ksiądz Teofil Łękawski*, w: *Związek Zakładów Teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. Pamiętnik Drugiego Zjazdu odbytego w Lublinie 3.VII–5.VII 1923 roku*, Włocławek 1924, s. 177–182.

Panecka M., *Łękawski Teofil Karol (1834–1923)*, w: *Słownik katechetyków polskich XX wieku*, red. R. Czekański i in., Warszawa 2003, s. 136–137.

Poręba P., *Dzieje katechetyki*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, red. M. Rechowicz, t. 3: *Wiek XIX i XX*, cz. 2, Lublin 1977, s. 125–185.

- Skoczylas K., *Problematyka pedagogiczna elementem doskonalenia wykładowców teologii w Polsce w latach 1918–1939*, „Collectanea Theologica”, 89 (2019) nr 1, s. 115–138, DOI: 10.21697/ct.2019.89.1.08.
- Słownik katechetyków polskich XX wieku, red. R. Czekalski i in., Warszawa 2003.
- Sylwetki wybranych duchownych przemyskich: słownik biograficzny, red. T. Śliwa, Przemysł 2021.
- Sarna W., Ks. Teofil Łękowski, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu”, z Ks. Teofil Łękowski, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu”, 4 (1923), s. 140–144.
- Siedemdziesiąt lat Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu, 1909–1979, Przemysł 1979.
- Szczepanik J., *Kształcenie i formacja katechetów Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1918–1939*, Kraków 1999.
- Stępień S., Powstańcy styczniowi w Przemysłu i okolicach, <http://www.pwin.pl/Organizacja/dokumenty/katalog1863a.pdf>, dostęp 29.12.2024.
- Szulakiewicz W., *Kształcenie pedagogiczne w seminariach nauczycielskich Krakowa okresu autonomii galicyjskiej*, „Studia Paedagogica Ignatiana”, 19 (2016) nr 3, s. 143–162, DOI: 10.12775/SPI.2016.3.007.
- Ślomp E., *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Przemysłu*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 20–21 (2005), s. 88–106.
- Śliwa T., *Łękowski Teofil Karol (1834–1923)*, w: *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski południowo-wschodniej*, red. A. Messner, K. Szmyd, Rzeszów 2011, s. 253.
- Śliwa T., *Łękowski Teofil Karol (1834–1923)*, w: *Tekstowa kartoteka osobowa Przemyslan*, red. A. Siciak, na stronie Przemyskiej Biblioteki Publicznej, s. 3.
- Znani księża wikariusze Parafii w Dobrzechowie, <http://www.dobrzechow.parafia.info.pl/?p=main&what=83>, dostęp: 20.10.2024.